

CARACTERISTICA OBIECTULUI SERVITUȚILOR PERSONALE

Violeta CHISILIȚA,
judecător, Judecătoria Buiucani, mun. Chișinău, doctorand USM

SUMMARY

The variety of goods that may form the object of a subjective right of usufruct and use is large. The rights of use and usufruct may have as a material object so tangible property as well as intangible the category which includes: receivables, securities, copyrights, patents, software.

Keywords: property right, right of usufruct, right of use, right of habitation, tangible and intangible property.

REZUMAT

Variatatea bunurilor care pot forma obiect al unui drept subiectiv de uzufruct și uz este mare. Dreptul de uz și cel de uzufruct pot avea ca obiect material atât bunuri corporale, cât și incorporale, din categoria cărora fac parte creanțele, valorile mobiliare, drepturile de autor, brevetele de invenție și programele de calculator.

Cuvinte-cheie: drept de proprietate, drept de uzufruct, drept de uz, drept de abitație, bunuri corporale, bunuri incorporale

Introducere. Problema cu privire la obiectul dreptului de uzufruct a fost abordată nu doar în doctrina contemporană, ci din momentul apariției sale ca fenomen și concept. În dreptul roman, obiect al uzufructului puteau fi bunurile corporale și cele incorporale, deoarece noțiunea de drept asupra bunului era apropiată celei de bun. În plus, în calitate de obiect, uzufructul putea avea atât un singur bun, cât și o universalitate de bunuri. Dreptul roman a generat și noțiunea de *cvasiuzufruct*, al cărui obiect era un bun consumptibil.

Materiale și metode aplicate. În doctrina franceză, referitor la obiectul dreptului de uzufruct, în cea mai mare măsură a fost discutată posibilitatea instituirii dreptului de uzufruct în privința bunurilor consumptibile și determinarea cercului de lucruri care se referă la această categorie (Jean Desmonts, Didier Claeyss). În dreptul german, în funcție de obiect, sînt cunoscute trei categorii de uzufructe: uzufructul bunului, uzufructul asupra unui drept și uzufructul instituit asupra patrimoniului.

Variatatea dreptului de uzufruct este foarte mare, legislația reglementînd uzufructul în privința unei cote ideale din patrimoniu (Bruchteilnie Bbrauch), uzufructul pe accesorii, uzufructul asupra unei pretenții (creanțe) de compensare (Ersatzansprüche), uzufructul asu-

pra navelor aviatice și maritime (Schiffe und Luftfahrzeuge) [1]. Datorită progresului intens al tehnologiilor informaționale, a fost instituită o nouă ramură a dreptului – dreptul informatic, iar dreptul de uzufruct care are ca obiect un software este reglementat alături de drepturile de autor și dreptul de licență.

Rezultate obținute și discuții.

Lumea contemporană impune necesitatea depășirii formei clasice a uzufructului instituit în privința unui imobil, teren sau unei gospodării țărănești. Dezvoltarea economică și socială duce la apariția unor forme noi ale dreptului de uzufruct, care depășesc reglementările legale existente.

Bunurile corporale ca obiect al dreptului de uzufruct. Conform art. 396 alin. (3) din Codul civil (CC) al Republicii Moldova, obiect al uzufructului poate fi orice bun neconsumptibil care se află în circuit civil, mobil sau imobil, corporal sau incorporal, inclusiv un patrimoniu sau o parte din el. Alin. (4) al articolului menționat stabilește că uzufructul poartă asupra tuturor accesoriilor bunului dat în uzufruct, precum și asupra a tot ce se unește sau se încorporează în acesta. Codul civil, în art. 285 alin. (1), definește bunurile ca fiind toate lucrurile susceptibile aproprierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale.

Reieșind din definiția dreptului de uzufruct formulată în art. 395 (1) Cod civil și prevederile art. 396 alin. (3) CC, obiect al dreptului de uzufruct poate fi orice bun aflat în circuitul civil, astfel că uzufructul poate fi constituit asupra unei varietăți mari de bunuri privite în sens larg, ca, de exemplu, în privința unui imobil, a unui teren agricol, a unei gospodării agricole, a unui titlu la purtător, în privința unei creanțe, asupra unui drept de suprafață sau a unui uzufruct preexistent, bineînțeles, asupra unui fond de comerț sau în privința unei afaceri. Uzufructul în mod egal poate fi constituit asupra unuia sau mai multor bunuri, asupra unui patrimoniu în ansamblu sau a unei fracțiuni din patrimoniu, la fel de bine ca și în privința unor obiecte individual determinate.

Caracteristica prezentată anterior și determinarea destinației pe care o are uzufructul ca mecanism juridic, subliniind în special funcția acestuia de a garanta uzufructuarului satisfacerea unui interes material sau economic, obținerea unor beneficii sau asigurarea unei întrețineri, reținem că obiect al dreptului de uzufruct poate fi un bun care dispune de capacitatea: *de a genera fructe, de a fi util și a furniza un venit sau un avantaj material*. Doar în asemenea condiții el va servi scopului pentru care este instituit uzufructul, și anume asi-

gurarea obținerii unui beneficiu în rezultatul exploatării sale.

Bunurile frugifere sînt acelea care pot produce în mod periodic, fără consumarea substanței lor, alte bunuri, denumite *fructe*. Doctrina și legislația unor state deosebesc trei categorii de fructe: naturale, industriale și civile [2]. Fruct al lucrului este venitul, sporul și produsele pe care le dă acest lucru. Fruct al dreptului este venitul și beneficiile dobîndite în urma folosirii acestui drept (art. 299 alin. (1) și (2) Cod civil).

Utilitatea bunului care constituie obiect al dreptului de uzufruct nu rezultă însă doar din capacitatea acestuia de a genera fructe. Această caracteristică reiese din destinația bunului de a servi interesului urmărit de uzufructuar – obținerea unui profit material, indiferent de forma pe care o îmbracă acesta: a locui într-un apartament, a exploata un teren agricol, a primi dividende din hîrțile de valoare, a se bucura de profitul obținut în rezultatul administrării unui fond de comerț. Astfel, bunului ce formează obiect al dreptului de uzufruct i se impune cerința de a fi eficient, productiv și folosit. În caz contrar, esența uzufructului va fi pierdută, deoarece uzufructuarului nu-i va reveni decît un bun inutil în privința căruia trebuie să suporte cheltuieli împovărătoare. Pe lîngă caracteristicile indicate, bunul ce face obiect al dreptului de uzufruct trebuie să dispună de calitatea de a fi transmisibil, adică să nu fie exclus din circuitul civil.

Prevederile art. 396 alin. (3) Cod civil impun în mod cert concluzia că bunul, obiect al dreptului de uzufruct, urmează a fi un bun neconsumptibil. În același timp, o excepție de la regula stabilită trebuie evidențiată și pusă în discuție. În articolul 402 Cod civil se menționează despre faptul că, dacă uzufructul cuprinde și bunuri consumptibile, uzufructuarul are dreptul să dispună de ele, cu obligația ulterio-

ară de a restitui bunuri de aceeași calitate, cantitate și valoare, sau în caz contrar contravaloarea lor. Astfel, legiuitorul autohton, apelînd la exemplul legislației franceze și celei germane, a preluat instituția cvasiuzufructului, ce permite instituirea unei servituți personale asupra unui bun a cărui substanță se consumă după prima lui utilizare. Însă din conținutul normei citate rezultă că bunurile consumptibile nu pot face obiect al uzufructului propriu-zis. Cvasiuzufructul lucrurilor consumptibile, reieșind din dispozițiile art. 402 Cod civil, este în același timp accesoriu unui uzufruct mai larg, stabilit asupra unei mase de bunuri, printre care se află și bunuri consumptibile. Deși, teoretic, existența independentă a unui cvasiuzufruct nu este negată, reieșind din reglementările menționate, putem concluziona că cvasiuzufructul nu este decît o derivată a dreptului de uzufruct și rezultă întotdeauna dintr-un uzufruct instituit asupra unei universalități de bunuri, în care intră și bunuri consumptibile.

Și practica statelor cu o experiență îndelungată în materie demonstrează că în cele mai frecvente situații cvasiuzufructul lucrurilor consumptibile rezultă dintr-un uzufruct complex, alcătuit din bunuri consumptibile și neconsumptibile. O parte din patrimoniul asupra căruia se instituie un uzufruct poate consta, de exemplu, din bani lichizi, care sînt bunuri consumptibile. În cazul cvasiuzufructului, uzufructuarul posedă toate cele trei atribute ale proprietății: în afară de posesie și folosință, el poate înstrăina bunul ca și în cazul deplinei proprietăți. Dreptul său este, însă, nu doar temporar, dar și limitat prin obligația suplimentară de restituire.

Conform art. 295 Cod civil, sînt consumptibile bunurile a căror întrebuințare obișnuită implică înstrăinarea sau consumarea substanței lor. Toate celelalte bunuri sînt neconsumptibile. Prin act juridic,

un bun consumptibil poate fi considerat neconsumptibil.

În afară de calitatea de a fi consumptibil, bunul ce face obiect al cvasiuzufructului urmează a fi fungibil, datorită faptului că asemenea bunuri îndeplinesc funcția de reprezentare a genului, fiind ușor de a se substitui cu altele similare după calitate și cantitate. Atunci cînd este instituită folosința în privința unui asemenea bun în temeiul unui uzufruct, titularul acestui drept va fi liber în acțiunile sale, deoarece nu are obligația de a conserva substanța nici de a restitui exact bunul pe care l-a primit, însă doar un bun similar cantității și calității celui primit.

Este discutabilă și problema instituirii unui uzufruct asupra bunurilor care, fără a-și consuma substanța de la prima folosință, se uzează, totuși, datorită naturii sale, ca, de exemplu, îmbrăcămintea, obiectele de uz casnic etc. Or la finele uzufructului, uzufructuarul va fi obligat să restituie tot ce a primit, nu însă în forma sau starea în care bunul a fost primit, fapt care rezultă din prevederile art. 413 și art. 423 alin. (2) Cod civil, conform cărora uzufructuarul și nudul proprietar nu sînt obligați să reconstruiască ceea ce s-a distrus din cauza vechimii ori unui caz fortuit. În cazul pierii sau al deteriorării bunului din culpa uzufructuarului, acesta este obligat să despăgubească proprietarul.

Bunurile incorporale ca obiect al dreptului de uzufruct. Un alt aspect care urmează a fi discutat vis-à-vis de obiectul servituților personale este cea a instituirii unei asemenea grevări asupra bunurilor incorporale. Codul civil nu dă o definiție a bunurilor incorporale, în literatura de specialitate ele fiind definite ca drepturi ce se află în patrimoniul unei persoane, care au o existență ideală, abstractă [3].

În categoria dată sînt incluse drepturile reale, altele decît dreptul de proprietate; proprietățile incorporale (fondul de comerț, drepturi-

le de proprietate industrială, dreptul de autor); titlurile de valoare (acțiunile, obligațiile, instrumentele financiare derivate sau titlurile de credit încadrate de Comisia Națională a Valorilor Mobiliare, precum și cambia, biletul la ordin, cecul); drepturile de creanță [4].

Profesorul român V. Stoica, fiind susținător al ideii posibilității instituirii drepturilor reale asupra bunurilor corporale, inclusiv a creanțelor, denumindu-le *drepturi reale atipice*, reiterează că „drepturile sînt instrumente juridice prin intermediul cărora persoanele apropriează obiectele, lucrurile, scoțîndu-le din starea naturală și introducîndu-le în sfera civilizației. Este util să includem în categoria bunurilor acele drepturi patrimoniale care devin ele însele apropiabile, formînd obiectul altor drepturi patrimoniale. Spre deosebire de bunurile corporale, care sînt în mod natural apropiabile, bunurile corporale devin apropiabile numai cu autorizarea legii. Altfel spus, pentru ca un bun corporal să nu fie apropiabil, este nevoie de o interdicție a legii, în timp ce pentru ca un bun incorporeal să devină apropiabil este nevoie de o autorizare a legii. Nu este suficient deci ca bunul incorporeal să aibă o anumită valoare economică, este necesar ca el să fie adus în sfera bunurilor apropiabile prin intermediul dreptului. Tocmai în aceasta constă caracterul atipic al unor asemenea drepturi patrimoniale. Această categorie include dreptul de proprietate și dreptul real de garanție mobilă asupra unui drept de creanță, drepturile reale asupra fondului de comerț, dreptul de proprietate intelectuală” [5].

Una dintre problemele care apar în legătură cu posibilitatea instituirii dreptului de uzufruct în privința bunurilor corporale este cea de a stabili limitele sferei acestor bunuri. Legislația statelor cu experiență îndelungată în materie de uzufruct diferă datorită conceptului și mo-

dului de a percepe natura dreptului de uzufruct.

În legislația franceză, obiect al dreptului de uzufruct poate fi orice bun incorporeal: creanțe, drept de proprietate intelectuală, fond de comerț etc. (art. 581 Cod civil francez). Dreptul de uzufruct poate avea ca obiect un alt uzufruct. De exemplu, în situația unui minor, beneficiar al unui drept de uzufruct, părinții săi, pînă la atingerea majoratului de către minor, sînt uzufructuari legali ai acestui drept, reieșînd din prevederile art. 384 Cod civil francez [6].

În dreptul german, posibilitatea instituirii unui uzufruct care are ca obiect un bun incorporeal este expres reglementată de normele Codului civil și ale altor acte normative. Uzufructul poate fi instituit asupra: drepturilor rezultate din contractele bilaterale (dreptul de a cere executarea contractului), dreptului de a locui în imobil (§ 31 și 33 din Legea cu privire la proprietatea imobiliară), dreptului de a cere partajarea proprietății în devălmășie a soților (§ 1378 Cod civil), dreptului de a solicita cota obligatorie din rezerva succesorală (§ 2033 și 1089 Cod civil), dreptului de a cere executarea unui legat (§ 2174 și 2176 Cod civil); asupra unei acțiuni, contractului comercial, cotei părți din capital (§ 22 Cod comercial), dreptului de administrare a societății comerciale (§ 1068 Cod civil), dreptului de suprafață (§ 1069 și 1089 Cod civil). Nu poate fi obiect al dreptului de uzufruct: dreptul de servitute (§ 1105 Cod civil), garanția reală (§ 1105 p. 2 Cod civil), servitutea personală (§ 1092 și 1093 Cod civil), dreptul de prioritate la cumpărarea imobilului (§ 473 și 1098 Cod civil), uzufructul (§ 1059 Cod civil), dreptul de a pretinde ajutor material sau întreținere (§ 400 Cod civil), dreptul de proprietate (§ 1068 Cod civil) [7].

În noul Cod civil al României, în vigoare de la 1 octombrie 2011,

sînt reglementate detaliat uzufructul asupra creanțelor, uzufructul rentei viagere, uzufructul acțiunilor ori al părților sociale, uzufructul fondului de comerț.

Legiuitorul autohton s-a limitat doar în a specifica, la art. 396 alin. (3) Cod civil, că obiect al dreptului de uzufruct poate fi un bun incorporeal, fără a restricționa cercul acestora. În plus, normele de la art. 403 și art. 404 Cod civil reglementează conduita uzufructuarului și a nudului proprietar în cazul uzufructului asupra creanței și a acțiunii. Reieșînd din aceste prevederi legale, considerăm că în calitate de obiect al dreptului de uzufruct poate fi oricare bun incorporeal, capabil să genereze anumite utilități și beneficii titularului său, care nu contravine naturii dreptului de uzufruct și face posibilă exercitarea acestui drept.

Ca exemplu de bun incorporeal ce nu este susceptibil de uzufruct, în literatura de specialitate franceză se menționează dreptul de servitute, precizîndu-se că servitutele nu pot fi grevate decît în ansamblu cu fondul căruia îi sînt accesorii [8].

Totuși, nu se neagă posibilitatea existenței situației în care servitutea constituie obiect al dreptului de uzufruct. „Dobîndirea unui drept de uzufruct asupra unui fond dominant, adică asupra unui imobil în favoarea căruia s-a constituit anterior o servitute, presupune că uzufructul are ca obiect și servitutea. Uzufructuarul exercită anumite prerogative asupra fondului aservit, deoarece servitutea este, sub aspect activ, un accesoriu al fondului dominant. Această idee este suficientă pentru a explica din punct de vedere juridic această situație, fără a se face apel la construcția artificială a uzufructului asupra unui drept de servitute. Uzufructuarul se folosește de drepturile de servitute și, în genere, de toate drepturile de care se poate folosi proprietarul, și se folosește întocmai ca însuși proprietarul” [2].

În literatura de specialitate, sînt împărțite opiniile referitor la posibilitatea instituirii unui uzufruct asupra creanței. Referitor la natura juridică a dreptului de uzufruct instituit în privința unei creanțe, C. Hamangiu menționează că „uzufructul unui drept de creanță nu este un adevărat uzufruct, deoarece adevăratul uzufruct este un drept real, dezmembrat dintr-un drept mai complet, care prin forța lucrurilor este el însuși real, iar partea nu poate fi de altă natură decît întregul, iar dreptul nud este de asemenea real, în virtutea aceluiași motiv. Or în caz de uzufruct asupra unui drept de creanță, dreptul întreg este un drept personal și tot personal este dreptul nud ce rămîne titularului creanței; uzufructul creanței nu va putea deci fi și el decît un drept personal și ceea ce se numește *uzufructul unei creanțe* este un simplu drept de folosință” [9] Aceeași poziție este susținută și de autorul autohton V. Palii [10].

Considerăm că dreptul de uzufruct ce are ca obiect o creanță rămîne totuși a fi un drept real. Odată ce drepturile de creanță sînt susceptibile aproprierii, ele devin bunuri și constituie obiect al dreptului de proprietate, respectivele pot deveni și obiecte ale dreptului de uzufruct, fără a modifica esența acestui drept și natura lui juridică.

Legiuitorul autohton a mers pe ideea conform căreia drepturile patrimoniale sînt considerate bunuri, fapt ce rezultă din dispozițiile art. 285 Cod civil, conform căruia bunuri sînt toate lucrurile susceptibile aproprierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale.

Pornind de la această dispoziție legală și de la explicațiile enunțate anterior, considerăm că nu există careva impedimente în vederea stabilirii uzufructului în privința drepturilor de creanță. Uzufructul creanțelor este instituit și exercitat în același mod și deci pune în aplicare aceleași principii ca și un uzufruct asupra bunului corporal. În cazul

dat, esența dreptului de uzufruct va consta în capacitatea uzufructuarului de a folosi și a exercita dreptul de creanță pe care îl are în patrimoniu nuda proprietar și care i-a fost transmis temporar. Uzufructuarul va putea exercita toate prerogativele ce decurg din dreptul de creanță, în limitele stabilite de lege.

În temeiul art. 403 Cod civil, uzufructul poate avea drept obiect creanțe, în acest caz uzufructuarul are dreptul la beneficiile oferite de fructele civile. În acest context, ținem să specificăm prevederile art. 404 Cod civil, prin care se stabilesc drepturile uzufructuarului ce decurg din folosirea valorilor mobiliare. Valorile mobiliare sînt considerate drepturi patrimoniale ale titularilor, care le oferă anumite priorități determinate de lege (acțiuni, obligațiuni, rente). Atunci cînd uzufructul se răsfrînge asupra acestei categorii de bunuri corporale, uzufructuarul are dreptul de a exercita toate drepturile ce revin în mod normal proprietarului, cu excepția înstrăinării lor.

Autorul rus A.O. Rîbalov consideră că asupra valorilor mobiliare nu pot fi constituite decît drepturi de creanță. În susținerea acestei poziții autorul aduce următoarele argumente. Drepturile ce le oferă valorile mobiliare se transmit în modul prevăzut pentru cesiune. Cesiunea este posibilă doar în cazul creanțelor. Dreptul real este un drept absolut, ceea ce presupune că față de proprietar sau beneficiar este obligat oricare persoană, în timp ce realizarea dreptului stabilit în valoarea mobilă este posibil doar la prezentarea ei. Prezentarea valorilor mobiliare nu este posibilă oricărei persoane obligate conform dreptului real, ci numai unui contraagent indicat în titlu. Într-un raport juridic real, partea obligată – subiectul pasiv – este reprezentată de un cerc nedeterminat de persoane, fapt care nu este posibil în cazul valorilor mobiliare, subiectul fiind clar determinat. Va-

loarea mobilă stabilește dreptul de proprietate, care este un drept real, în privința obiectului (bani, capital, marfă). Realizarea și transmiterea dreptului de proprietate sînt posibile doar la prezentarea valorii, titlului în care este stipulat acest drept. Astfel, dreptul indicat în valoarea mobilă este un drept de creanță, care constă în dreptul de a cere (eliberarea mărfii, plata dividendelor) [11].

În opinia noastră, valoarea mobilă, în calitate de obiect al dreptului de uzufruct, își are existența sa alături de bunurile corporale. Or în calitate de titular al valorii mobiliare, care nu este altceva decît o creanță pe care cineva o datorează proprietarului, uzufructuarul poate pretinde oricui să se abțină de la acțiuni ce ar îngreuna exercitarea tuturor prerogativelor pe care i le oferă bunul dat, adică dreptul de creanță instituit prin valoarea mobilă. Faptul că uzufructuarul poate cere debitorului plata dividendelor sau a altor plăți datorate nu semnifică că dreptul său de uzufruct dobîndește un caracter obligațional.

„În ipoteza titlurilor de valoare la purtător, dreptul de proprietate asupra înscrisului devine dreptul asupra creanței constatate prin înscris, într-adevăr, deși dreptul de creanță este incorporeal, posesiunea lui este posibilă prin posesia înscrisului în a cărui materialitate s-a incorporat creanța. Astfel dreptul de creanță devine obiectul unui drept real, dreptul de proprietate. Fiind obiectul unui drept patrimonial, dreptul de creanță devine un adevărat bun incorporeal” [12].

În cazul transmiterii în uzufruct a unui pachet de acțiuni, uzufructuarul este autorizat să administreze această universalitate de bunuri cedînd titlurile în măsura în care ele sînt înlocuibile. Pe durata dreptului său, el trebuie să asigure conservarea substanței, în cazul dat, să administreze, asigurînd menținerea valorii pachetului de acțiuni care i-a fost transmis.

Practica străină nu s-a limitat însă doar la uzufructele ce au un obiect ordinar. În literatura de specialitate sînt frecvent discutate probleme legate de exercitarea dreptului de uzufruct instituit în privința unei sume de bani rezultate din contractele de asigurare a vieții (prima de asigurare). Clauza din contractul de asigurare a vieții poate genera o dezmembrare a proprietății, în sensul că asiguratul stabilește ca la decesul său o persoană să dobîndească uzufructul primei de asigurare, iar alta – nuda proprietate. Dezmembrarea impusă în privința unei sume de bani intră în domeniul de aplicare a regulilor impuse de cvasiuзуfruct. Cvasiuзуfructuarul are dreptul să dispună de suma de bani primită, însă însoțit de obligația de a restitui echivalentul la finele uzufructului.

După cum s-a menționat în literatura de specialitate, această formă a uzufructului prezintă anumite avantaje fiscale, dat fiind faptul că legislația în materie de asigurare, primele ce se achită în baza contractului de asigurare nu sînt supuse regulilor succesiunii. De exemplu: soțul își desemnează soția în calitate de uzufructuar al primei de asigurare care va fi plătită la decesul său de compania de asigurare, iar pe copii – în calitate de nuzi proprietari. La decesul său, soția va primi un anumit capital, pe care îl poate folosi după bunul său plac. Taxele fiscale plătite în baza unui contract de asigurare nu sînt similare celor plătite în caz de succesiune, fiind mult mai reduse. La decesul mamei lor, copiii (ce au calitatea de nuzi proprietari) vor reîntregi proprietatea, fiind din nou avantajați prin neplata impozitelor, deoarece sumele primite vor rezulta din unirea uzufructului cu nuda proprietate, și nu din succesiune [13].

Aplicarea unui asemenea mecanism doar din considerentele obținerii unui avantaj fiscal pe teritoriul statului nostru nu este justificat din două considerente: în primul

rînd, legislația fiscală autohtonă nu impune plata unor taxe la dobîndirea proprietății prin succesiune sau prin donație; în al doilea rînd, contractele cu asigurare pe viață nu sînt specifice societății noastre și au o frecvență redusă. Mai mult, sumele dobîndite conform contractelor de asigurare sînt impozitate, cu excepția celor ce presupun înlocuirea de capital (art. 22 Cod fiscal).

În calitate de obiect al dreptului de uzufruct, în doctrină, în mod frecvent este discutat *fondul de comerț*, care reprezintă o universalitate de bunuri, fiind perceput concomitent și ca bun incorporal. Drepturile patrimoniale care intră în componența fondului de comerț devin ele însele, odată cu fondul de comerț, obiect al drepturilor patrimoniale. Codul civil francez (art. 612), Codul comercial german (§ 22), Codul civil italian (art. 2561) și Codul civil român (art. 760) reglementează volumul drepturilor și obligațiilor ce revin uzufructuarului și nudului proprietar în cazul instituirii dreptului de uzufruct asupra unui fond de comerț.

Principalul aspect discutat în doctrină cu referire la uzufructul asupra fondului de comerț este determinarea principiilor ce reglementează această formă de uzufruct. Aceste raporturi pot fi guvernate atît de regulile impuse de un uzufruct asupra bunului, cît și de cele ale unui uzufruct asupra patrimoniului. Fondul de comerț sau întreprinderea este privită ca un complex patrimonial, economic, totodată fiind percepută ca un contract comercial. Regulile aplicabile sînt cele impuse de uzufructul asupra unui drept, deoarece volumul dreptului de folosință este determinat de sfera de activitate, și nu de obiecte patrimoniale distincte. Uzufructul asupra unui patrimoniu reprezintă o totalitate de drepturi instituite în privința unei universalități de bunuri ce alcătuiesc patrimoniul [14].

Urmează a fi pusă în discuție și problema posibilității stabilirii

dreptului de uzufruct asupra dreptului de proprietate intelectuală. Aceste drepturi sînt considerate drepturi complexe, care cuprind atît drepturi personale nepatrimoniale, cît și drepturi patrimoniale.

„Aspectul patrimonial al acestor drepturi de proprietate intelectuală este vizibil în cazul dreptului de exploatare a creației intelectuale, drept care are în conținutul său juridic, într-o formă specifică fus posedendi, jus utendi, jus fruendi și jus abutendi. În contextul clasificării drepturilor patrimoniale în drepturi reale și drepturi de creanță, este preferabilă concepția care include drepturile de proprietate intelectuală, sub aspectul dreptului patrimonial de exploatare, în categoria drepturilor reale care au ca obiect bunuri corporale. Într-adevăr, prin prerogativele lor, drepturile de proprietate intelectuală, deși nu se identifică cu un drept de proprietate în sensul comun, totuși prezintă caracterele drepturilor reale. Analiza acestor drepturi nu a pus în evidență elemente specifice drepturilor de creanță. Este motivul pentru care drepturile de proprietate intelectuală nu sînt categorii juridice intermediare între drepturile reale și drepturile de creanță. Ele sînt însă, pentru motivele arătate mai sus, drepturi patrimoniale atipice” [15].

În doctrină se menționează că proprietatea literară sau artistică, mărcile de fabrică și brevetele de invenție sînt susceptibile de un drept de uzufruct. În realitate, exercitarea atributelor dreptului de proprietate intelectuală, în sens larg, de către o altă persoană decît titularul dreptului se poate face numai pe căile speciale prevăzute expres în legislația care reglementează proprietatea intelectuală [16].

Deși legislația Germaniei nu reglementează expres dreptul de uzufruct asupra software-ului, acesta din urmă este foarte des utilizat în practică, regulile aplicabile fiind cele ale unui uzufruct asupra bunu-

lui incorporeal, alături de normele drepturilor de autor și drepturilor de licență. Totodată, această formă a uzufructului este pe larg discutată în doctrina, fiind obiect al cercetării științifice [17].

Concluzii. Analiza bunurilor ce pot constitui obiectul uzufructului ne demonstrează că toate bunurile aflate în circuitul civil sînt susceptibile de uzufruct, fapt despre care ne reamintește și norma cuprinsă în art. 396 alin. (3) din Codul civil.

Studiul referitor la proveniența și evoluția dreptului de uzufruct ne permite în mod cert să constatăm că circuitul civil își înnoiește în permanență conținutul său cu diverse bunuri, corporale și incorporale, care la rîndul lor în mod evident multiplică drepturile patrimoniale care le au ca obiect și, deci, pot constitui obiecte ale dreptului de uzufruct.

Un alt moment care urmează a fi subliniat este faptul că obiect al dreptului de uzufruct pot fi doar bunurile proprietate privată. Bunurile ce alcătuiesc obiectul proprietății publice fiind scoase din circuitul civil, nu sînt susceptibile de uzufruct.

Referințe bibliografice

1. Гражданское уложение Германии. Вводный закон к Гражданскому уложению: пер. с нем. Германские и европейские законы / осн. и сост. В. Бергманн, ed. Wolters Kluwer Russia, 2008, 850 p.

2. Stoica V. Drept Civil. Drepturi Reale Principale, vol. II, București: Editura Humanitas, 2006, p. 71.

3. Cornoiu D. Drept civil. Partea generală. Ediția a III-a revăzută și adăugită, București: Editura Fundației "România de mâine", 2006, 328 p.

4. Rudăreanu M. Dreptul bunurilor. Drepturile reale. București: Editura Fundației "România de mâine", 2006, 228 p.

5. Stoica V. Drepturi patrimoniale atipice. În: Dreptul, nr. 3, 2003, p. 33.

6. Desmots Jean. Eléments de droit et de pratique judiciaire, vol. II Librairies techniques, Paris, 1970–1005 p p. 460.

7. Антонов Б.А. Формирование института узуфрукта в германском гражданском праве. Автореф. дис. канд. юрид. наук. М., 2006, с. 22.

8. Claeys D. Usufruit et nue-propiété. Principes et actualités, ed. Kluwer, Belgium, 2007, p. 20

9. Hamangiu C. Rosetti-Balanescu

I. Baicoianu Al. Tratat de drept civil roman. Vol. I, ed. All Beck, București, 1996. - 634 p, p. 195.

10. V. Palii. Unele valențe privind bunurile ce alcătuiesc obiectul uzufructului în baza Codului civil al Republicii Moldova. În: Revista națională de drept, nr. 7, 2006, p. 27.

11. Рыбалов А.О. Ограниченные вещные права: проблемы определения. В: Закон, 2007, № 2, с. 119.

12. Stoica V. Drept civil. Drepturi reale principale, vol. II, București: Ed. Humanitas, 2006, p. 483.

13. Desmots J. Op.cit .p. 459.

14. Антонов Б.А. Op.cit, p. 181.

15. Stoica V. Drept civil. Drepturi reale principale, p. 483.

16. Luțescu G. N. Teoria generală a drepturilor reale. Teoria patrimoniului. Clasificarea bunurilor. Drepturile reale principale, București, 1947, p. 493.

17. Антонов Б.А. Op. cit., p. 191, cu referire la Bosert B. Niessbrauch an Computerprogrammen: zugleich ein Beitrag zum Rechtsschutz durch Vertragsgestaltung. Köln: Schmidt, cop., 1992, XVIII, 418 p.